

Pavla ŠTĚPÁNOVÁ

Praha

Konotativnost vybraných skupin partnerských pojmenování

Keywords: Czech language, partners' name, connotational function, conceptualizations

Klíčová slova: český jazyk, partnerské pojmenování, funkce konotační, konceptualizace

Abstract

The presented article defines the term partners' name and emphasizes the emotional and characterizational function. More it deals with connotational function which enable the non-linguistic character's interpretation of the numerous partners' name's origin. Connotations are described on the basis of the phraseology and short psychological, anthropological background of partnership. In compliance with cognitive conception of the metaphor, two main partners' conceptualizations are presented (partner is preciousness and partner is the subject/object of desire). These also constitute partial connotations (e.g. partner is physical contact, or partner is part of human body etc.)

Příspěvek vymezuje pojem partnerské pojmenování a zdůrazňuje jeho emocionální a charakterizační funkci. Podrobněji se pak věnuje funkci konotační, která umožňuje interpretovat mimojazykový charakter vzniku mnohých pojmenování. Popisována je především na základě frazémů spojených s jednotlivými pojmenováními a stručným nastíněním psychologicko-antropologického pozadí partnerství. V souladu s kognitivním pojetím metafor jsou představeny dvě hlavní konceptualizace partnera (partner je vzácnost a partner je subjekt/objekt milostné touhy), které pak zakládají dílčí konceptualizace (např. partner je fyzický kontakt, partner je část lidského těla apod.).

1. Úvod

Pojmem partnerské pojmenování označujeme jméno, které v soukromé komunikaci používají lidé v partnerském, tedy důvěrném, silně

citově a obvykle i intimně založeném vztahu, a které nahrazuje oslovení křestním jménem či hypokoristikem. Pro svůj tabuizovaný charakter nestojí ve středu lingvistického zájmu, podrobněji se jím věnoval např. M. Hrdlička (1995/1996) a v současné době P. Štěpánová (2013, 2015).

Pro vzájemné oslovování používají partneři mnohá pojmenování motivovaná nejrozličnějšími okolními jevy. Svým fungováním v komunikaci, kdy partnerská pojmenování slouží především jako oslovení místo rodného jména či hypokoristika, částečným plněním propriálních funkcí a částečným apelativním charakterem je ztíženo jejich jednoznačné zařazení mezi propria, či apelativa; pohybují se na hranici propriálnosti. Příslušnost k odpovídající vrstvě jazyka je přitom klíčová pro jejich pravopisnou podobu. V tomto článku budou s ohledem na některé podobnosti s přezdívkami psána s velkým písmenem¹.

Článek vychází z jazykového materiálu shromážděného pro diplomovou práci P. Štěpánové *Metaforičnost partnerských pojmenování* (2013). V letech 2009 a 2012 byly uskutečněny dvě internetové anonymní ankety zaměřené na používaná partnerská pojmenování. Do obou anket se celkem zapojilo 347 respondentů, kteří byli dotazováni, jak oslovují svého partnera, jak jsou sami oslovováni, a byli požádáni i o podání vysvětlení uvedených pojmenování, což však v mnoha případech nedokázali. Tento jazykový materiál byl pak doplněn o excerpci pojmenování objevujících se na internetových diskusních fórech věnujících se problematice partnerského pojmenování².

¹ Podrobněji k této problematice P. Štěpánová (2013, 2016).

² *Jak oslovovat své drahé protějšky*. Online: <http://timy.blog.cz/0611/jak-oslovovat-sve-drahe-protejsky> [cit. 2013-02-07]; *Jak oslovit svého miláčka?* Online: <http://fora.babinet.cz/viewtopic.php?id=4686> [cit. 2013-02-07]; *Problémy s oslovováním ve vztahu*. Online: <http://www.omlazení.cz/problemy-s-oslovovanim-56-79684-0.html> [cit. 2013-02-07]; *Oslovení...* Online: <http://zpovednice.cz/detail.php?statusik=274625> [cit. 2013-02-07]; L. Müllerová, *Jak si doma říkáme? Lásečko i prasátko*. Online: <http://www.prozeny.cz/magazin/sex-a-vztahy/laska-a-vztahy/27353-jak-si-doma-rikame-lasecko-i-prasatko> [cit. 2013-02-07]; *A jak si doma říkáte vy? Milujete zdrobněliny, nebo z nich máte osypky?* Online: <http://www.prozeny.cz>

2. Emocionálnost, charakterizace a konotativnost

Nespokojenost s dosavadním oslovením partnera rodným jménem (*Honzo*) či hypokoristikem (*Honzičku*) je na internetových fórech doménou především žen, které hledají jméno vhodnější. Co stojí za touhou volit pro partnera alternativní pojmenování?

Do popředí vstupuje především potřeba vyjádřit pojmenováním, případně oslovením emoce, které k partnerovi cítíme, a to v případě fungujícího partnerství obvykle emoce pozitivní, vycházející z láskyplného, milostného vztahu³. Emocionalita je tak jednou ze základních funkcí a charakteristických rysů partnerských pojmenování. Partneri hledající emocionální pojmenování mají několik možností, především se nabízí možnost použít některá z lexikalizovaných označení pro citově blízkou osobu. Ta jsou obvykle uváděna ve slovnících a pro svůj apelativní význam se píšou s malým písmenem (*miláček, milý, zlato, láska...*).

Jak však ukazují internetové diskuse i výsledky obou anket, nespokojí se mnohdy páry s těmito označeními, protože mohou být vnímána jako obsahově vyprázdněná, případně z nich jejich široká sdílenost ostatními páry vytváří pojmenování tuctová. Stále však představují hlavní zdroj slovotvorné motivace dalších pojmenování a velké množství rozmanitých derivátů tvořených od těchto lexikalizovaných forem svědčí i o jejich oblibě a funkčnosti v systému. Nejčastějšími formanty jsou deminutivní sufixy, jež zároveň představují hlavní nositele emotionality a expresivity.

Redukovat význam partnerských pojmenování pouze na funkci emocionální by však bylo zjednodušené a chybné. Partneri nespokojení s lexikalizovanými podobami, případně i s jejich deriváty, totiž často volí možnost jinou, a to pojmenování úplně odlišné. Emocion-

cz/magazin/sex-a-vztahy/laska-a-vztahy/27353-jak-si-doma-rikame-lasecko-i-prasatko?komentar=nejnovejsi [cit. 2013-02-07]; *Oslovení partnera*. Online: <http://www.bety.cz/diskuse/3089/Osloveni-partnera> [cit. 2013-02-07].

³ Dokonce i v případě používání nadávek jsou tyto často zjemňovány deminutivními sufixy (*Hňupíku, Magůrku* apod.).

alita se pak může velice úzce propojit s funkcí charakterizační. Mezi partnerskými pojmenováními existuje velká skupina jmen vycházejících ze snahy popsat určité rysy partnera, což částečně přibližuje tato pojmenování přezdívám⁴. Jedná se především o vystižení povahových vlastností (partner má smysl pro spravedlnost → *Hrdino*), vzhledu (partnerka je blondýnka → *Kuřátko*) a zálib, koníčků a práce (partnerka hraje na flétnu → *Flétničko*).

Nejpočetnější skupinu partnerských pojmenování pak představují jména, u nichž přesný důvod vzniku vysledovat nelze. Ve vysoké míře se na něm podílí mimojazyková zkušenost, čímž otázka problematiky zkoumání původu obvykle končí. Pokud jsme s partnerem např. na romantické procházce v přírodě, najednou nás zaujme list na stromě a oslovíme partnera *Listečku* (doložený případ), hraje jistě mimojazyková zkušenost značnou úlohu. Přesto se ale domníváme, že se nelze spokojit s konstatováním, že naprostá většina pojmenování je dílem náhody. Právě naopak. Ukážeme, že u některých pojmenování motivovaných „náhodnými“ mimojazykovými jevy lze vysledovat (pod)vědomá schémata vnímání skutečnosti, resp. vnímání partnera, zapadající do způsobů kategorizace světa, v tomto případě partnera, partnerství a lásky.

U partnerských pojmenování totiž nesmíme opomenout funkci konotační, která plní důležitou roli v porozumění významu, jak ho chápe kognitivní lingvistika. Význam není vnímán objektivisticky, na základě verifikovatelných vlastností, ale jako „prototypový způsob pojetí předmětu v lidské mysli. [...] Jde o celistvý obraz, který má na svém základě naši lidskou zkušenost, včetně té tělesné a smyslové“ (Vaňková 2005, s. 80). A. Wierzbicka dokonce uvádí, že význam je to, „co si lidé myslí“ nebo „mají na mysli, když dané slovo užívají“ (cit. podle: Tokarski 2007, s. 14). Pro nalezení konotací spjatých s partnerskými pojmenováními je třeba nahlížet je v širším horizontu partnerství, nikoli pouze jako izolované jazykové jevy se zaměřením zkoumání např. na stránku slovotvornou. U výkladu jednotlivých pojme-

⁴ K rozdílnému vymezení přezdívek např. M. Kvíčalová 2013.

nování proto uvádíme i stručné nastínění psychologického, případně antropologického pozadí a příklady frazémů, vedlejších významů či významy derivátů, jež mj. zakládají právě sdílené konotace, nikoli individuální asociace (srov. Vaňková 2005, s. 88).

Všechna partnerská pojmenování pak vznikají na základě metaforického přenosu. Nechápeme však metaforu v úzkém pojetí jakožto jazykový nástroj pro přenášení významu, ale v pojetí amerických autorů M. Johnsona a G. Lakoffa (2002), a to jako způsob kategorizace skutečnosti, jako tzv. metaforu konceptuální. Pokud je náš pojmový systém založen na metaforickém principu, je třeba i za pojmenovacím aktem hledat jisté metaforické zákonitosti. Nabízí se možnost propojit partnerská pojmenování s konceptualizacemi lásky, protože láska zcela jistě patří do sémantického pole partnera a partnerství.

Konceptualizacemi lásky se podrobněji zabývali G. Lakoff (2006) či Z. Kövecses (2003). Láska však může mít mnoho podob stejně jako mnoho významů a konceptualizace lásky, které v angličtině výše zmínění autoři objevili, se navíc do značné míry shodují s konceptualizacemi erotického chtíce čili milostné touhy (Lakoff 2006, s. 395–401). Pokud tedy v souvislosti s partnerstvím hovoříme o lásce, máme na mysli spíše lásku erotickou než lásku ve smyslu čistého citu, nepodmíněného erotickou touhou, jako je např. láska mateřská či láska k Bohu.

Jak jsme se pokusili velice stručně nastínit, je pro porozumění významu a motivaci partnerských pojmenování nutné nahlížet je v širším kontextu, především psychologickém, ale i antropologickém. V další části představíme dva základní okruhy partnerských pojmenování, každý doplněný o stručný obecný úvod, po němž následují jednotlivé konceptualizace partnera, jež lze v některých případech propojit s konceptualizacemi lásky.

Vlastní partnerská pojmenování mohou fungovat ve třech úrovních. První úroveň (a) představují pojmenování označující daný jev přímo, např. krása ženy je vyjádřena v pojmenování *Kráska*. Jejich derivátům je potom určena podúroveň (a1). Druhá úroveň (b) je zastoupena pojmenováními, která konceptualizaci zakládají nepřímou, např. krásná žena je oslovena *Kočka*, a která zároveň představují buď

lexikalizované podoby partnerských pojmenování, nebo se opakovala alespoň u tří respondentů. Deriváty jsou opět uvedeny v odpovídající podúrovni (b1). Poslední úroveň (c) je reprezentována nepřímými pojmenováními, která se neopakovala u více než tří respondentů; v některých případech se pravděpodobně jedná o pojmenování ryze idiolektického charakteru.

U jednotlivých příkladů pojmenování zkratkou uvádíme, zda se jedná o pojmenování určená mužům (m) nebo ženám (ž), v případě nutnosti je doplněn podrobnější komentář. Dále pak následují výrazy zakládající konotace.

3. Konceptualizace partnerství

Obecně se na partnerský vztah, založení rodiny a výchovu dětí připravujeme víceméně od narození, kdy se začíná formovat i naše sexualita. Její vývoj začíná patrně již v prvním roce života, a to v souvislosti s mateřskou náručí, jež je „první školou něžnosti; významná je pak sexuální identifikace, přijetí a postupné rozvíjení ženské nebo mužské úlohy ve hře, včetně brzkých sexuálních her“ (Říčan 2014, s. 58). Touha po sexuálně podmíněném vztahu je dána vrozenými biologickými potřebami, k jejichž uspokojování nás vedou pudy sloužící dvěma cílům: zachování sebe sama a zachování rodu, tj. zplození potomstva a péče o něj. Podle evoluční psychologie jsou to právě přirozený výběr (výběr co nejúčinnějších strategií týkajících se přežití) a pohlavní výběr (zajištění partnera s co nejvyšší šancí na přenos genů a nejlepších rysů), které představují hlavní hybatele evoluce (srov. Barrett 2007, s. 71). Samotný pojem sexuality je však velice složitý a my se mu budeme v souvislosti s jazykem podrobněji věnovat v dalším bádání.

3.1 Člověk je bytost žijící a umírající

Jednou ze základních charakteristik myšlení člověka je jeho uvědomění si vlastní konečnosti, smrti, a tedy jedinečnosti a neopakovatelnosti lidského života. Člověk jako jediná bytost na zemi je tohoto

myšlenkového úkonu schopen, jako jediná bytost nežije pouze v přítomnosti, ale dokáže uvažovat i o budoucnosti, a tedy i o smrti (srov. Morris 1994, s. 176).

Člověk dokáže z různých pohnutek život vzít úmyslně, ať už sám sobě, nebo ostatním. A společnost má různé mechanismy zajišťující ochranu lidského života a jeho kontinuitu, protože život je chápán jako hodnota, kterou je třeba zachovat, o kterou je třeba pečovat a kterou je třeba chránit. O naše zdraví a náš život pečuje mj. současná medicína, jejímž cílem je do poslední chvíle bojovat o život pacienta. I to může být jedním z důvodů problémovosti např. legalizace eutanázie či trestu smrti. Smrti je totiž třeba zabránit, vyvarovat se jí, což velice výmluvně dokazuje i jazyk (viz níže).

Od pradávna vznikaly různé koncepce posmrtného života s cílem ulehčit lidem vědomí vlastní konečnosti. V souvislosti s rozvojem genetiky a poznáním, že za stárnutí může speciální gen, vzniká mj. např. kryonika, metoda zmrazení člověka tak, aby mohl být přiveden k životu ve chvíli, kdy bude moci být vyléčena jeho dosud nevyléčitelná nemoc, případně půjde odstranit příčina jeho smrti. „Hnací silou všech těchto činností je neochota přijmout smrt jako náš konec,” vysvětluje Morris (1994, s. 181). Touha po nesmrtelnosti či snaha přelstít smrt a zvítězit nad ní jsou ostatně motivy doložené v mnoha světových mýtech; k nejznámějším patří pravděpodobně mýtus o Gilgamešovi či Sisyfovi.

3.1.1 Partner je vzácnost

V souvislosti s pojetím života jako hodnoty souvisí konceptualizace partnera (lásky) jako něčeho, co je vzácné. Přímou se tato konceptualizace projevuje v pojmenováních *Živote* a *Drahý/Drahá*, od nichž je tvořeno několik derivátů; nepřímo potom v pojmenováních souvisejících s drahými kovy, případně vzácnými předměty, s nimiž se mohou pojít i konotace hledání či obtížného získávání.

(a) *Živote (můj)* (m/ž), *Dušíčko* (m);

(a1) *Dušaňáku* (m).

V jazyce je život jednoznačně konceptualizován jako pozitivní (*ŽIVOT/ZDRAVÍ JE NAHOŘE*), zatímco smrt jako negativní (*SMRT/NEMOC JE DOLE*), jak ukázali G. Lakoff a M. Johnson (2002):

[...] je na vrcholu zdraví, vstal z mrtvých, jeho zdraví se zlepšuje oproti zdraví upadlé, nemoc ho skolila či jde to s ním dolů.

Podobně je konceptualizována i (opětovaná) láska: *má hlavu v oblacích, láska nebeská, láska dává křídla, láska povznáší* apod., zatímco láska neopětovaná nás např. *může srazit na kolena*.

Podle naivního, přirozeného vidění světa se člověk skládá ze dvou složek, a to z těla a duše: *chodit jako tělo bez duše* znamená ‘netečně’; *být někomu oddán tělem i duší* znamená ‘úplně, celou bytostí’; *být duševně mimo* značí ‘přítomnost tělesnou, nikoli vědomou’; *dát dílu duši* znamená ‘oživit ho’ apod. Dnes již spíše archaické spojení *dobrá duše* je synonymem pro ‘člověka dobrotivého, ochotného’. Mnoho příkladů lze nalézt i v literatuře, uveďme jeden za všechny, z díla K. J. Erbena: „I zželelo se matce dítek svých a duše její se vrátila”. Lze vzpomenout i na bájně pohádkové bytosti, jež ve vodních hlubinách schraňují v hrnčících s pokličkou lidské dušičky. Tělo a duše zkrátka tvoří jednotu, kompletní lidskou bytost.

(a) *Drahý* (m), *Drahá* (ž), *Drahoušku* (m/ž);

(a1) *Drahouši* (m/ž).

Jedinečnost a neopakovatelnost života úzce souvisí s jeho vzácností. Přímou je tato vlastnost tematizována v pojmenováních souvisejících s adjektivem *drahý*, jež má několik významů, mezi jinými ‘mající velkou cenu, cenný, vzácný’ a ‘milovaný, milý’, jak je uvádí *Slovník spisovné češtiny* (dále SSČ), *Etymologický slovník češtiny* i *Příruční slovník jazyka českého* (dále PSJČ). V pojmenování partnera *Drahý/Drahá* a jejich derivátech tedy nelze odlišit, zda jimi vnímáme partnera jako bytost cennou nebo milovanou, což ukazuje na těsné sejetí obou významů.

Lexém *drahý* pak představuje lexikalizovanou formu označení člověka, ke kterému nás pojí hlubší citový pozitivní vztah.

(b) *Zlato* (m/ž);

- (b1) *Zlatičko* (m/ž), *Zlatítko* (ž), *Zlatins* (m), *Zlatouši* (m), *Zlatko* (m/ž), *Zlát'o* (m/ž), *Zlati* (m/ž), (*Au*) (m/ž);
(c) *Platinko* (m/ž), *Platino* (m/ž), *Drahokame* (m/ž), *Drahokamku* (m/ž), *Brilante* (m/ž), *Diamantíku* (m/ž), *Antihmotičko* (m/ž), *Poklade* (m/ž).

Nepřímo se konceptualizace partnera jako bytosti vzácné projevuje prostřednictvím pojmenování pocházejících ze zdrojové oblasti drahých kovů. Nejproduktivnějším lexémem je *zlato*, další z lexikalizovaných pojmenování pro 'drahého člověka'. Zlato je v naší kultuře považováno za kov nejčennější a jako takové se objevuje i ve frazeologii, případně je spojeno s kladnými vlastnostmi: *získat zlato* znamená 'zvítězit', *mít zlaté ruce* 'být šikovný', *mít zlaté srdce* 'ušlechtilost' apod. O značné oblibě tohoto lexému svědčí množství různých derivátů.

Překvapivější příklady představují pojmenování spojená s jiným drahým prvkem, platinou. V jednom případě se jednalo o pojmenování související se zaměřením partnera na mineralogii, nicméně z celé množiny prvků mineralogického systému vybrala partnerka právě drahý kov, nikoli např. draslík. V písemném styku (SMS) je toto pojmenování nahrazováno chemickou značkou platiny *Pt*, oslovení v SMS tedy vypadá *Ahoj Pt*, podobně jako *Ahoj Au* (chemická značka zlata). Oba prvky navíc najdeme ve frazeologických spojeních souvisejících s výročími svatby: *zlatá svatba* označuje '50. výročí' a *platinová svatba* '70. výročí'.

Dalšími v přírodě cennými prvky jsou drahokamy, jež jsou nejen vzácné, ale jejich dobývání je navíc i velmi náročné. Jedním z drahokamů je nádherný diamant, ze kterého se zdůrazněním jeho lesku leštěním stává brilant. Oba výrazy se také objevují ve frazémeh označujících výročí svatby: *diamantová svatba* je '60. výročí' a *brilantová (platinová)* '70. výročí'. Pokud někoho *chováme jako drahokam*, opět tím naznačujeme, že je pro nás daný člověk velice 'vzácný'.

Nejvzácnější možný materiál na světě pak představuje tzv. antihmota, dokonalý protějšek hmoty skládající se z antičástic. Při reakci hmoty s antihmotou dochází k uvolnění veškeré energie a zániku obou

částic. Na Zemi se antihmota nevyskytuje, na její výrobu je třeba nejmodernější technologie a samotná výroba je energeticky i finančně velice náročná.

Všechny aspekty obsažené v uvedených příkladech, tedy cennost, vzácnost a obtížné hledání či získávání v sobě pak zahrnuje lexém *poklad*. Pokud je někdo 'milý, hodný' atd., je to pro nás *učiněný poklad*, můžeme ho *střežit jako poklad* či se k němu *chovat jako k pokladu*, tj. jako k něčemu, co 'je nám drahé a co je pro nás vzácné'.

3.2 Člověk je bytost milující

Další ze základních vlastností člověka je jeho schopnost milovat. Podle *SSČ* a *PSJČ* (heslo *milovat*) můžeme milovat ve smyslu čistého citu, intenzivního pocitu náklonnosti, jako např. matka miluje své dítě, a ve smyslu fyzického aktu. Intenzivní cit, který k milovanému objektu pociťujeme, se pak nazývá láska.

K lásce párové, milenecké vede dlouhá cesta, která obvykle začíná dvořením a namlouváním, jejichž úspěch je potvrzen milostným aktem. V souvislosti s partnerským vztahem tak do popředí vstupuje především láska erotická. Na počátku vztahu hraje důležitou roli fyzická přitažlivost, která má potenciál přerodit se v plnohodnotný vztah, jak to vyplývá např. z definice lásky uvedené v *Sociologickém slovníku*, kde je láska párová definována jako „vztah mezi dvěma lidmi charakterizovaný silnou citovou vazbou, nezištností, stálostí, vytrvalostí, odpovědností a vzájemnou věrností partnerů. [...] stadium, do kterého může přejít vztah, který začíná nejdříve zamilovaností a silnou erotickou přitažlivostí” (Jandourek 2001, heslo *láska*). Podle Morrise (1997, s. 135–139) žena nakonec hledá především partnera, který by se stal dobrým otcem jejích dětí a muž hledá kompromis mezi biologickou touhou zplodit co nejvíce potomků a touhou poskytnout co nejlepší péči a bezpečí svým zákonným dětem.

3.2.1 Partner je objekt i subjekt milostné touhy

Mezi pojmenování označující partnera přímo jako člověka, kterého milujeme, případně který miluje nás, jsou zařazena pojmenování

související s lexémem *milovat*. Domníváme se, že u těchto pojmenování však nelze jednoznačně rozlišit, zda označují partnera jako objekt, či jako subjekt milostné touhy. *Miláčku* můžeme partnera pojmenovat proto, že ho milujeme, stejně jako proto, že víme, že on miluje nás.

- (a) *Milý* (m), *Milá* (ž), *Miláčku* (m/ž), *Lásko* (m/ž), *Srdíčko* (ž);
 (a1) *Milášku* (m/ž), *Mili* (m/ž), *Mlíko* (m/ž), *Mild'o* (m/ž), *Milajdo* (m), *Milane* (m);
 (a1) *Lásečko* (m/ž), *Lásenko* (m/ž), *Láso* (ž), *Lasí* (m), *Lovečko* (ž), *Lovečáku* (m), *Lafí* (m), *Láso* (m), *Lásino* (m), *Laskoušku* (m).

Lexémy *milý/milovat* fungují podobně jako lexém *drahý*. I v tomto případě mohou být oba významy (milovat fyzicky oproti milovat nefyzicky) úzce propojené (např. v případě lásky platonické) a podobně i pojmenování člověka *milý/miláček* označují lexikalizovaná pojmenování 'drahého člověka'.

Do sémantického pole lexémů *milý/milovat* pak patří *láska* a do sémantického pole lásky lze zařadit lexém *srdce*. Srdce je podle naivního obrazu světa zobrazováno jako orgán, kde láska vzniká a sídlí: *nosit někoho v srdci* znamená 'milovat ho'; *srdce* lze *darovat* člověku, kterého máme rádi; když jsme zamilovaní, *posíláme si srdíčka* apod.

3.2.1.1 Partner je fyzický kontakt

Velká skupina partnerských pojmenování je spojená s lexémy označujícími fyzický kontakt provázející partnerský vztah. Obecně v naší kultuře dochází k fyzickému kontaktu velice často, mnohdy i nevědomky, protože se nejedná pouze o záležitost intimní, ale projevující se i na veřejnosti. Fyzický kontakt je přítomen v okamžiku, kdy se poprvé setkáváme s cizí osobou, když po vzájemném představení následuje podání ruky; přátelé se podle míry známosti mohou zdravít různě intimními gesty od podání ruky po objetí či polibek, poplácání po zádech atd.

- (a1) *Tulítko* (ž), *Tuleni* (ž), *Tulíku* (ž), *Tulinečko* (ž), *Tuliteli* (m);

- (a1) *Mazlíčku* (ž), *Mazlítko* (ž), *Mazlenko* (ž), *Mazlinečko* (ž), *Mazlíku* (m/ž), *Mazlíňáčku* (m/ž);
 (a1) *Mucíku* (ž), *Mucku* (m/ž), *Muckadlo* (m/ž), *Muckoušku* (m/ž), *Mutlátko* (ž);
 (a1) *Šukno* (ž), *Šukátko* (ž), *Šoustátko* (ž), *Ušukánku* (ž).

Sbližování partnerů je odstupňováno různými fázemi fyzického kontaktu, obvykle začíná jemnými, něžnými a opatrnými doteky, polibky, pokračuje mazlením či tulením a vrcholí vlastním pohlavním aktem. Většinu těchto fází dokumentují i partnerská pojmenování, ať už se jedná o tulení, mazlení či vlastní milování.

Nespisovné sloveso *muckat* definuje *Slovník nespisovné češtiny* (dále SNČ) jako hanlivý výraz pro 'líbání a objímání'; v *Knize apokryfů* K. Čapka je výrazu *muckat* užito jako expresivního výrazu pro 'mazlení' (SNČ 2009, heslo *muckat*). V mluvené řeči jsme toto sloveso zaznamenali u pubescentů, vždy jako vyjádření o třetí osobě ve významu líbání, navíc s lehce hanlivým příznakem: *Ty dva se spolu muckali*.

Pojmenování *Mutlátko* je odvozeno od slovesa *mutlat* a v anketě se objevilo u dvou respondentů žijících v Praze, kteří shodně uvedli, že se jedná o synonymum ke slovesu *mazlit se*.

Všechna pojmenování označující vlastní milostný akt jsou pak utvořená od vulgárních označení pro pohlavní styk a jsou podobně jako většina ostatních pojmenování určena ženám. Je otázkou, zda se za tím může skrývat určitá ženská stydlivost (ať už ve smyslu používání těchto pojmenování, či neochoty k jejich anonymnímu sdílení na internetu) nebo konceptualizace činností spojovaných spíše se ženami (tulení, mazlení, líbání).

Do této oblasti jsou zařazena i některá pojmenování ze zdrojové oblasti lidské tělo, a to pojmenování označující partnera jako pohlavní orgán a pojmenování spojená s pupíkem a uchem, jež představují významné erotogenní zóny. Ostatní pojmenování související s lidským tělem jsou uvedena v samostatné kapitole, přestože např. pojmenování spojená s ústy zcela jistě odkazují i na fyzický kontakt. Velice

úzce však souvisí také s fyzickou přitažlivostí, takže je o nich pojednáno až v následující kapitole.

(a1) **Prcinko** (ž), **Prcino** (ž), **Prcko** (ž), **Pipi** (ž), **Pipinko** (ž), **Pičičí** (ž), **Kund'átko** (ž), **Prcíku** (m), **Pindíku** (m);

(a1) **Ouško** (m), **Oušínko** (ž); **Pupku** (m/ž), **Pupíku** (m/ž), **Pupi** (m/ž), **Pupísi** (m), **Pupouši** (ž);

(c) **Broskvičko** (ž), **Rohličku** (m), **Párečku** (m).

Nepředpokládáme, že partnerská pojmenování související s částmi lidského těla včetně pohlavních orgánů používají partneři běžně, spíše se jedná o jména používaná v intimních chvílích, což také někteří respondenti uvedli. Zatímco ženský pohlavní orgán je častěji jmenován přímo, i když na základě vulgárních výrazů, mužské přirození je pojmenováno spíše nepřímě. Pojmenování z této zdrojové oblasti jsou opět určena převážně ženám, pravděpodobně ze stejného důvodu jako v případě fyzického kontaktu. Teprve ve skupině pojmenování odkazujících na erotogenní zóny nelze vysledovat významné rozdíly v používání u žen a mužů.

3.2.2 Partner je objekt milostné touhy

Pro následující klasifikaci je využito konceptualizací lásky, resp. milostné touhy, jak je předložili G. Lakoff (2006) či Z. Kövecses (2003), protože u mnohých pojmenování lze s těmito konceptualizacemi nalézt souvislost ve frazeologii. Pod jednotlivými pojmenováními proto uvádíme bodově frazémy, které na sdílené konotace ukazují. Pokud považujeme za nutné, doplnili jsme konceptualizaci podrobnějším komentářem.

3.2.2.1 Partner (láska, touha) je oheň

(c) **Plamínku** (ž).

srdce může *zahořet vášní*, ve druhém člověku můžeme *probudit* či *zažehnout plamen lásky*, *láska* může *vzplanout* stejně rychle jako *shořet*, postupně *pohasínat* apod.

3.2.2.2 Partner (láska, touha) je šílenství

(c) **Blázne** (m/ž), **Blázínku** (m/ž).

být do někoho blázen, *přijít kvůli někomu o rozum*, *neustále o někom blouznit*, *zbláznit se do někoho*, *ztrácet pro někoho/kvůli někomu hlavu*, *šilet po někom*, *být někým posedlý*, *z lásky dělat bláznivé věci* apod.

3.2.2.3 Partner je jídlo (láska je hlad a předmětem touhy je jídlo)

(c) **Cukroušku** (m), **Medíku** (m), **Koláčku** (m), **Perníčku** (m), **Piškotku** (m), **Dortíčku** (m), **Bonbonku** (m), **Kobližinečko** (ž), **Kobližínko** (ž), **Sušenko** (ž), **Jahůdko** (ž), **Třešničko** (ž), **Mrkvičko** (ž), **Papričko** (ž), **Kedlubínko** (ž), **Oříšku** (m), **Bramboráčku** (m), **Pane chlebičku** (m).

láska prochází žaludkem, *je k sežrání*, *úplně kvůli ní slintat*, *vypadat sladce*, *hladovět po něčím doteku*, *celou tě sním*, *sladký polibek* atd.

Zdrojovou oblast představují především jídla sladká, sladké pečivo a cukrovinky, což pravděpodobně souvisí s frazémy *sladký polibek*, *vypadat sladce* apod. Zdrojová oblast ovoce je určena hlavně ženám, ostatní pokrmy potom oběma pohlavím.

3.2.2.4 Partner (touha) je reakce na fyzikální sílu (láska je fyzikální síla)

(a1) **Krásko** (ž), **Ty moje krasotinko** (ž), **Sexinko** (ž), **Krasavče** (m);

(b) **Kočko** (ž), **Kočičko** (ž), **Kocourku** (m), **Beruško** (ž);

(b1) **Beru** (ž), **Berušenko** (ž).

přitahovali se, *je mezi nimi napětí*, *nemohou od sebe odtrhnout oči*, *milostné pnutí* apod.

Jak jsme již uvedli výše, fyzická přitažlivost spočívá nejprve v kráse. Na základě příkladů partnerských pojmenování se zdá, že krása je doménou žen, protože právě jim je určena většina těchto pojmeno-

vání. Krása pak může být nepřímo vyjádřena i za pomoci pojmenování zvířat spojovaných s hezkým vzhledem, jako jsou např. kočka a beruška. Pojmenování *kočka* označuje pojmenování pro ‘hezkou ženu’ a pojmenování *beruška* je taktéž lexikalizovaným výrazem pro ‘milého člověka’, resp. ‘milou ženu či malou dívku’. Je pak otázkou, na kolik i pojmenování *kocourek* může na základě příbuznosti s lexémem *kočka* analogicky označovat ‘hezkého, přitažlivého muže’.

V souvislosti s krásou bychom si měli položit otázku, co nás na vzhledu upoutá a jak vlastní přitažlivost dáváme najevo, ať už vědomě, nebo nevědomě. Pokud pomineme subjektivní preference spočívající v barvě vlasů, očí apod., jsou hlavními znaky sexuální přitažlivosti ústa, ňadra a hýždě.

3.2.2.4.1 Partner je část lidského těla

Tato konceptualizace stojí na pomezí mezi konceptualizací partnera jako fyzického kontaktu a reakce na fyzikální sílu. Tyto dvě oblasti spojuje mimo jiné i to, že většina pojmenování je podobně jako v případě fyzického kontaktu určena ženám.

(a) *Pusinko* (ž), *Puso* (ž);

(a1) *Pusino* (ž), *Pusítko* (ž), *Pusíku* (m) *Pusáčku* (m).

Ústa a rty jsou jedním z hlavních erotických znaků. Morris uvádí:

[...] při pohlavním vzrušení se [...] rty naplní krví, čímž se zvětší a zčervenají. Aby tento efekt (ženy) ještě zesílily, od starého Egypta až po moderní dobu si mnoho samic natírá rty na červeno (Morris 1994, s. 124).

Ústy projevujeme svoji náklonnost a lásku k druhé osobě, ať už verbálně, pomocí slov, nebo fyzicky, prostřednictvím např. polibku, který vyjadřuje jedno z nejintimnějších sblížení mezi lidmi.

(a) *Prdelko* (ž);

(a1) *Prdelinko* (ž), *Prd'olinko* (ž), *Prdelko růžovoučká* (ž), *Prdelko moje starostlivá* (ž), *Prdíku* (m), *Prd'ouši* (m), *Dupko* (ž), *Dupinko* (ž);

(c) (*Miss*) *Kozičko* (ž), (*Miss*) *Kůzlátko* (ž).

Pojmenování ze zdrojové oblasti *hýždě* a *ňadra* uvádíme dohromady, protože z evolučního hlediska k sobě patří. Podle Morrise (1994, s. 122–123) se vyvinuly hlavně v souvislosti se vzpřímenou chůzí a ženská ňadra pak především proto, aby mohla žena signalizovat svoji pohlavnost i zepředu.

Slovník nespisovné češtiny uvádí u pojmu *prdelko*, že se používá „někdy jako oslovení, např. děti”. V mluveném projevu jsme se však s tímto označením setkali i jako s pojmenováním pro atraktivní ženu (*Viděl jsi tu prdelku?*). Výraz *dupa* je pak nářečním synonymem.

Pojmenování *Kozičko* souvisí s vulgárním výrazem pro ženská ňadra – *kozy*, podobně jako pojmenování *Kůzlátko*. Lexém *miss* pak zdůrazňuje opravdu výjimečnou krásu této části ženského těla, jak uvedl jeden respondent.

3.2.2.5 Partner ovládaný touhou je zvíře

(a) (Ty) *Zvíře* (m)

(a1) *Zvířátko* (m), *Žvíže* (m/ž)

(b) *Kanečku* (m), *Samečku* (m), *Bejku* (m), *Klisničko* (ž)

dej ze mě ty pracky pryč, ty zvíře; otlapkávali se; osedlala ho jako koně; být kanec atd.

(b) *Myško* (ž), *Myšičko*, *Medvídku* (m);

(b1) *Myšury* (ž), *Žabko* (ž), *Žabičko* (ž), *Křepelko* (ž), *Vlaštovičko* (ž), *Ještěrko* (ž), *Žabáčku* (m), *Myšánku* (m), *Méd'o* (m), *Mišo* (m), *Med'ko* (m), *Medvěď* (m), *Medví* (m), *Miši* (m);

(c) *Vlčku* (m), *Tygříku* (m), *Lví tat'ko* (m), *Draku* (m), *Dráčku* (m), *Ještěre* (m), *Paní Medvídková* (ž), *Vlčice* (ž), *Lvičenko* (ž).

Zdrojová oblast zvířat volených pro pojmenování ženy představuje především zvířata malá, ale hbitá a rychlá: myš, žába, ptáky a ještěrku; pojmenování *myška* a *žába* pak představují lexikalizovaná označení pro ‘mladou dívku’.

Pro muže jsou naopak volena zvířata, jež jsou symbolem síly a moci: medvěd, vlk, tygr či drak⁵.

Myš je ve frazeologii spojována s chudobou (*chudý jako myš*), plachostí (*plachý jako myš*), nechápavostí (*koukat jako vyoraná myš*), nevýrazností (*šedá myš*), ale právě s hbitostí a rychlostí (*rychlý/hbitý jako myš*) podobně jako ještěrka. Myš je navíc symbolem i určité vychytralosti a důmyslnosti pramenící z neustále hrozby ulovení, jak to známe např. z populárního kresleného seriálu *Tom a Jerry*. Podobně i žába, ještěrka a ptáci musí čelit hrozbě ulovení mnohem častěji než šelmy obávané pro svoji sílu pramenící i ze značné velikosti.

Zvláštní oddíl věnujeme zdrojové oblasti představující nejoblíbenější česká domácí zvířata, kočku a psa. Jak jsme již viděli, pojmenování ženy *kočka* označuje však také její krásu.

(b) *Kočko* (ž), *Kočíčko* (ž), *Kocourku* (m);

(b1) *Koči* (ž), *Čičátko* (ž), *Čičínko*, *Kocoure* (m), *Pejsku* (m), *Pejsečku* (m), *Pejsánku* (m), *Pejso* (m).

Kočka se vyznačuje přítulností, ráda se mazlí, ráda se nechává hladit, vyžaduje pozornost, dovede být náladová a urážlivá (*nevědčíný jako kočka*), neupřímná (*falešný jako kočka*) dovede *ukázat drápy*, když je to nutné (*škrábe jako kočka*), je vybíravá v jídle (*mlsný jako kočka*). Psovi je vlastní hravost, až určitá nezbednost a bezelstnost, vyznačuje se mj. věrností (*věrný jako pes*), poslušností (*poslouchá jako pes*), ochraňuje svého majitele, stará se o bezpečí či se vyznačuje těžko odolatelným pohledem (*psí oči*). I jeho obraz je však negativní (*má se pod psa, psí počasí*), je to zvíře bité (*spráskaný jako pes*), o které se špatně staráme (*má se hůř než pes*) atd.

V souvislosti s těmito dvěma domácími mazlíčky nelze nezmínit jejich vzájemný vztah, který je charakterizován pronásledováním, až nenávistí: *honili se jako pes a kočka, hádali se jako pes a kočka, mají se rádi jako pes a kočka* apod.

Partnerská pojmenování inspirovaná těmito šelmami vychází ze skutečnosti, že tato zvířata známe velice dobře a do pojmenování pak promítáme nejen skutečné vla-

stnosti a chování těchto zvířat, ale i vlastnosti a chování lidí (žena jako kočka, muž jako pes), protože lze mezi nimi najít několik paralel.

Závěr

Představili jsme dvě velké oblasti konceptualizace partnera, a to partnera jakožto člověka jedinečného, nenahraditelného a vzácného, na což ukazuje zejména zdrojová oblast drahých kovů, ale i ztotožnění partnera s životem a duší, a partnera jakožto subjekt / objekt milostné touhy. Ve druhém případě jsme využili hlavně konceptualizací milostné touhy, jak je popsali M Lakoff (2006) a Z. Kövecses (2003). Mezi zdrojové oblasti patří především fyzický kontakt, jídlo, krása jako fyzická síla, části lidského těla a zvířata; šelmy divoké, silné a mocné jako hlavní zdroj pojmenování pro muže a zvířata spíše malá, rychlá a lovená jako hlavní zdroj pojmenování pro ženy.

V našem příspěvku jsme se pokusili ukázat, že za pojmenováním lidí, v tomto případě pojmenováním partnerů, se neskrývá jen mimojazyková zkušenost a že bychom neměli rezignovat na snahu porozumět jejich významu, protože ho nezakládá jen emocionální či charakterizační funkce. Pouze na základě porozumění celkovému kontextu (který jsme však načrtli velice stručně) a při propojení významu s funkcí konotační je možné alespoň částečně odhalit bohatý svět, který se za tvořením partnerských pojmenování skrývá.

Literatura

- Barrett L. et al., 2007, *Evoluční psychologie člověka*, Portál, Praha.
Hrdlička M., 1995/96, *K otázce tzv. něžných pojmenování mezi partnery*, Češtinář, s. 9–14.
Jandourek J., 2007, *Sociologický slovník*, Portál, Praha.
Kövecses Z., 2003, *Metaphor and Emotion*, Cambridge University Press, Cambridge.
Kvičalová M., 2013, *Studentské přezdívky utvořené z osobních jmen*, Acta onomastica 54, s. 170–178.
Lakoff G., Johnson M., 2002, *Metafory, kterými žijeme*, Host, Brno.
Lakoff G., 2006, *Ženy, oheň a nebezpečné věci*, Triada, Praha.
Machek V., 2010, *Etymologický slovník jazyka českého*, NLN, Praha.

⁵ Podrobněji k frazeologii zvířat E. Mrhačová, E. Jandová 2000.

- MORRIS D., 1997, *Lidský živočich*. Knižní klub Balios, Praha.
- MRHAČOVÁ E., JANDOVÁ E., 2000, *Pojmenování zvířat v české a německé frazeologii a idiomatice*, Tilia, Šenov u Ostravy.
- Průruční slovník jazyka českého*, 1935–1937, Státní nakladatelství, Praha.
- ŘÍČAN P., 2014, *Cesta životem*. Portál, Praha.
- Slovník nespisovné češtiny – argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost. Historie a původ slov*, Maxdorf, Praha.
- Slovník spisovného jazyka českého*, 1989, Academia, Praha.
- ŠTĚPÁNOVÁ P., 2013, *Metaforičnost partnerských pojmenování*, nepublikovaná diplomová práce, Pedagogická fakulta UK, Praha.
- ŠTĚPÁNOVÁ P., 2015, *Partnerská pojmenování inspirovaná dětským světem*, In M. Šmejkalová (ed.), *Žena, růže, píseň, řeč*, PedF UK, Praha, s. 203-208.
- ŠTĚPÁNOVÁ P., 2016, *Intimní partnerská pojmenování*. „Acta Onomastica” [v tisku].
- TOKARSKI R. *Konotace – prototypy – otevřené definice*, 2007, In L. Saicová Římalová (ed.), *Čítanka textů z kognitivní lingvistiky II*. FF UK, Praha, s. 13–27.
- VÁŇKOVÁ I. et al., 2005, *Co na srdci, to na jazyku*, Karolinum, Praha.